

Den danske Hests tiltagende Størrelse.

Af Statskonsulent *J. Jensen.*

Naar Talen er om Hestens »Størrelse«, er det jo hovedsagelig »Højden«, der menes, thi indenfor Racen falde de to Begreber omtrent sammen, medens man maa gjøre skarpt Skjel derimellem, naar Talen er om f. Ex. Fuldblodshesten, sml. med den svære Trækhest. Højden udfindes jo ved Maaling, og theoretisk set er denne saa fyldestgjørende, som man kan forlange; men i Praxis maa man tage betydeligt Forbehold deroverfor. Ligesom »det sete afhænger af Øjnene, der se«, afhænger Maalet af den, der maaler. Har én Interesse af at maale et Dyr stort, bliver det stort. Desuden kræver Maaling af Heste en Del Øvelse.

Hvad nu Fortiden angaar, stiger Vanskeligheden betydeligt ved at benytte de opgivne Maal som Grundlag for Sammenligning. Vi vide jo for det første intet om, hvor paalideligt de anførte Maal ere tagne, vi ere ikke en Gang sikre i vor Sag om, hvor paa Dyret Maalet er taget, om det end er sandsynligt, at man maalte Heste den Gang som nu over Manken og med »Snor« (Baand- eller Anlægsmaal). Endelig kommer en Hovedvanskelighed til, nemlig at man i gamle Dage ikke brugte samme Maalestok som nu, og at der er ikke ubetydelige Uoverensstemmelser, hvad dens Længde angaar. For et Par Aarhundreder siden og tidligere betjente man sig her i Landet af »Palmen« som Hestemaal. »Palme«, af lat.

»palma«, Haandsbrede eller Haandflade, svarer altsaa til den engelske »hand«, der endnu bruges som Hestemaal, og er 4 engl. Tmr. For at kunne sammenligne Datidens Højdemaal med Nutidens, maa man vide, hvor stor »Palmen« er i vort Maal; men her støde vi paa en Vanskelighed, idet der omtrent fra samme Tid er to forskjellige Opgivelser af »Palmens« Længde, baade $3\frac{1}{2}$ og 4 Tmr. *) Imidlertid maa man vistnok gaa ud fra den 4 Tommers Palme som den, der er anvendt, da Hestene ellers bleve utilladeligt smaa. Mathematisk Nøjagtighed i denne Sag bliver der ikke Tale om, men for det tilsigtede Øjemed tror jeg heller ikke, det er nødvendigt. For den Fortids Vedkommende, der ligger saa fjernt, kan man godt nøjes med at tage lidt paa Slump og være tilfreds med en lidt taaget Viden, der kan udtrykkes ved de noget vage Udtryk: stor og lille. Vi ere heller ikke blottede for Kjendskab til Fortidens Hestes Størrelse ad anden Vej, saasom fundne Skeletter, Afbildninger og Hesterustninger, saa vi ved at sammenholde dem med de opgivne Maal saa nogenlunde blive i Stand til at klare Spørgsmaalet. Det ældste, man ved om Danmarks Heste, skyldes Mosefundene, der udvise, at Hestene vare smaa, omtrent som »Norbagger«, altsaa Smaadyr i Sml. med Nutidens Heste. Nærmest fra Vikingetiden faar man lidt Begreb om Datidens Rideheste gennem det berømte franske Tapet fra Bayeux, og Forholdet mellem Rytter og Hest derfra udviser, at de sidste vare Ponier. Fra Middelalderen have vi Afbildninger i Frescomalerier fra Kirkerne, baade Pløje- og Jagtscener (se

---

*) I kgl. Forordning af 5. Marts 1680 siges der: 14 Palmer eller $9\frac{1}{2}$ Kvarter sjællandsk Maal. Palmen bliver altsaa lidt over 4 Tmr. I »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed«, udgivet 1656 af Arent Berendsen, er afsat en Palme, der maaler $3\frac{1}{2}$ Tmr. efter vort Maal. Yderligere anføres hos denne Forf., at 16 Palmer er $2\frac{1}{2}$ Alen, Maalet for Rytterheste.

Den rimeligste Forklaring af Uoverensstemmelsen synes at være den, at Maalet er forandret i Tidsrummet mellem 1656 og 1680.

Landmandsbogen), der ligeledes tyde paa meget smaa Heste; medens der rigtignok fra samme Tid haves Bevis for, at Riddernes Heste vare store og svære, omtrent som Nutidens. At der tillagdes saadan her i Landet, baade hos Adel og Gejstlighed, er uden for al Tvivl; men det er sandsynligt, at de ikke vare af Landets Race. I »Møllers Pinakothek« findes et Kobberstik af Frederik II's Kroningstog (1559) med store, temmelig svære, laadenbenede Heste — ikke ulig de jydske nu — ventelig Stutteriheste og rimeligvis af frisisk Race. En hippologisk Forfatter fra den Tid, Max Fugger, omtaler nemlig den danske Hest som »god til daglig Tjeneste, men ikke stor«. Den var meget søgt i Udlandet; vi vide, at allerede paa Valdemar Sejers Tid har Hesteudførselen været en af Landets største Indtægtskilder, saa Størrelsen altsaa ikke har været nogen Hindring for Afsætningen. Kongerne underholdt som bekjendt selv Stutterier paa deres store Jordegodser, men Hestene dér havde næppe synderlig Forbindelse med Land-Hesteavl. Efter at Riddertiden var afsluttet, bleve Stutterihestene Luxusdyr, og efter Udlandets Mode gave Hofstutterierne sig mere og mere af med lettere og mindre, men ædlere Heste, i Hovedsagen af spansk Blod. Afbildningerne (Møllers Pinakothek) af senere Kroningstog udvise ogsaa bestemt en anden, mindre og finere Hestetype, end den Frederik II havde.

Hvad Bønderhestene angaa, have vi fra Enevoldskongen, Christian V, den førømtalte Forordning af 1680, der befaler, at »løsgaaende Bønderhingste skulle være mindst 14 Palmer eller $9\frac{1}{2}$ Kvt. sjællandsk Maal«; og 1686 udgav han en ny Forordning, der paalagde Herremændene at holde Stutterier med Hopper paa mindst $9\frac{1}{2}$ Kvt. og Hingste fra 10—11 Kvt.

1693 lempedes Forordningen m. H. t. Bønderhingstene derhen, at Lavmaalet sattes til $9\frac{1}{4}$ Kvt., og senere opgaves Kravet helt, fordi der ikke kunde skaffes Hingste af den forlangte Størrelse.

Naar Regjeringen ikke alene her i Landet, men selv i England, spillede Formynder for Hesteopdrætterne og

særlig tog sig af Hesteavlens Udvikling og Hestenes Størrelse, skyldes det sikkert Hensynet til Hærens Forsyning med brugbare Heste. De forskellige Udførselsforbud for Heste maa vistnok ogsaa tydes paa denne Maade.

Uagtet det ikke udtrykkeligt nævnes, tager dog vistnok Forordningerne ang. Hestens Størrelse nærmest Sigte paa Øerne og mulig især Sjælland og Smaaøerne, hvor Bondens Tilstand jo var yderst fortrykt, og Hestebestanden elendig; medens de fjernere fra Hovedstaden liggende og bedre stillede Landsdele, Jylland og Slesvig, i de frugtbare Strøg utvivlsomt havde baade større og bedre Heste. I de Tider, da der kun kjendtes naturlige Græsgange, og der ikke flyttedes Avlsdyr efter større Maalestok fra en Egn til en anden, stod Størrelsen og i det hele Udviklingen hos Dyrene i ligefrem Forhold til den naturlige Græsrigdom og Velstanden, hvorfor Størrelsen og Godheden varierede langt mere end f. Ex. nu om Stunder.

Hele Tidsrummet til henimod Slutningen af forrige Aarhundrede karakteriseres jo ved en stadig sørgeligere Tilstand i Landbruget, og det var derfor heller ikke at vente, at Hestene skulde gaa frem. De Meddelelser, man har fra Tiden noget over Midten af Aarhundredet, tyde heller ikke derpaa, ja, hvad der meddeles i Brasks Vemmetofte Historie om Tilstanden i Faxe og Stevns Herreder 1759, siger os tydeligt, at det aldrig har været slettere bevendt med Hestene paa den Egn. Der er saaledes opgivet Maal paa 1180 Heste paa 181 Bøndergaarde, hørende til Vemmetofte Gods, og deres Gjennemsnitshøjde var $12\frac{1}{8}$ Palme eller 8 Kvt. 1—2 Tmr. *) 24 Heste var fra $9\frac{1}{2}$ —10 Kv. og 2 fra 10 Kv. 2—4". Ja, Forvalteren paa Vemmetofte anfører endog Heste paa $6\frac{1}{2}$ —7 Kv. **). Det er intet Under, at 8 Stkr. af den Slags havde Slid nok med at trække Ploven, især naar man ved, at de

*) Omtrent svarende til Islænderens Størrelse.

***) En anonym Forfatter fra samme Tid sammenligner Hestene i Sydfyen med »Gedebukke«.

levede som vilde Dyr og kun fodredes inde i Driftens Tid. Og hvad var det saa for en Føde, de kunde hjerje ude i Skove, paa Fællede og Landeveje!

I Lützens »Landøkon. Magazin« 1759 anføres, at naar Hestene paa Sjælland ere saa smaa, maa Grunden søges i Driftsmaaden, idet der kun fandtes én Græsmark i Omdriften (3 Aar), og denne ikke blev besaaet, men derimod besat med et Utal af Dyr af alle Slags, Svin, Gæs, Kalkuner. Saavel paa Herregaardene som hos de bedre stillede Bønder havdes der større Heste, der holdtes paa Stald om Vinteren, men »Udgangsgøgene« vare i Flertal. Ogsaa i Jylland fandtes saadanne Smaaheste, »Vildsmakker«, der gik ude om Vinteren, men de havde næppe nogen landøkonomisk Betydning der.

Da Tiden bedrede sig efter Reformernes Indførelse, mindskedes Antallet af disse »Udgangsgø« paa Sjælland; de holdt sig længst i Kulsvieregnen i Nordsjælland og paa Møen, hvor de benævnedes »Klinterotter«.

Slutningen af forrige Aarhundrede betegner jo et Vendepunkt i Landbruget, og fra den Tid af har man ret fyldigt Materiale til Bedømmelsen af Hesteavlens i de forskjellige Landsdele. I Følge Forordningen af 1778 gik man over til Præmiesystemet, men beholdt dog Tvangen, der var paalagt Herremændene m. H. t. Stutterihold. Der paabødes som Lavmaal for Stutterihingste 10 Kv. 1" og for Hopper 10 Kv. samt for Selvejernes Hopper 9 Kv. 5". Allerede Forordningen af 1785 forlød helt Tvangen for Herremændenes Vedkommende som ikke formaalstjenlig, og Præmiesystemet udvikledes videre ved Forordningen af 1795, i Følge hvilken det ikke længer paabydes, at der skal tages Hensyn til Hingstenes Størrelse. Efter den officielle Beskrivelse i Stutteriprotokollerne samt fra Veterinærprofessor Erik Viborg, der fungerede som Stutterikommissær i flere Aar, o. a., haves der gode og vistnok ogsaa ret paalidelige Oplysninger om Hesteavlens, ligesom specielt om Hestenes Størrelse hos Bønderne i de forskjellige Egne. Herefter var Størrelsen ved Aaret 1800 omkring 10 Kv. i de gode Egne af Landet som

Sydjylland, Randers-Eggen, Salling, Mors og Thy. I de fattige Egne gaar Højden ned til 9 Kv. og paa Sjælland endog til 8 Kv. Heste paa 10 Kv. »havde Maalet«, medens de, der vare derunder, kaldtes »Undermaalere« og betegnedes som smaa. Viborg anfører til yderligere Vejledning følgende: Heste til Karether og Paradevogne skulle maale mindst 10 Kv., Rytterheste det samme Maal, Husar- og Dragonheste 9 Kv. 4" som Lavmaal, medens almindelige Rideheste enten holdt Maal med Dragonhestene eller kunde være endnu mindre. Præmiehingstene vare 10 Kv. 2—3" i Vejle Amt, 9 Kv. 2"—10 Kv. 1" i Odsherred og endnu mindre i Frederiksborg Amt. Stutteriets Hingste vare ogsaa omkring 10 Kv.

Omtrent 1820 kom store Heste paa Moden, og det gav sig her i Landet Udslag deri, at Staten indkjøbte »Halvblods«-Hingste i Yorkshire i England til Stutteriet og Landstutteriet. Disse Yorkshirehingste, af hvilke der findes nogle Afbildninger, malede af Gebauer, og paa hvilke man har Maal (omkring 11 Kv.), gjorde strax overordentlig Lykke hos Opdrætterne, især i Jylland, maaske nærmest paa Grund af deres Størrelse, medens forsigtige Hippologer vare betænkelige ved deres Anvendelse, netop fordi de vare for kolossale efter Hopperne. Fra Tyverne og Trediverne, den yderst fattige Tid her i Landet, har man fyldigt Materiale til Vurdering af Hestebestanden, saaledes Beskrivelsen af Præmiedyrene i Stutteriprotokollerne, Indberetningerne om de af Stutterikommissionen foretagne Hoppesyn rundt i Herrederne, Beretninger fra Markeder, Væddekjørslerne og Væddeløbene samt Amtsbeskrivelserne, udgivne af Landhusholdningsselskabet og af hvilke Steen Blichers over Viborg Amt er ret oplysende. Han anfører Størrelsen paa Randers-Eggen Heste som værende fra 10—11 Kv., medens de kun vare 9 Kv. i de fattige Hede-Egne. Fra Markederne omtales de store Heste som 10 Kv. 2" og derover, medens den almindelige Vare er fra 10 Kv. til 10 Kv. 2".

Fordringerne til Rytteriets Hestes Størrelse stiger og-

saa, saaledes at Kyradsrheste nu skulle være 10 Kv. 2", og Dragonheste mindst 9 Kv. 5".

I Fyrreerne oprettedes der atter et Landstutteri med 40 i England indkjøbte Halvblodshingste af »Yorkshire-Racen«, altsaa samme Slags som sidst. Deres opgivne Højdemaal var fra 10 Kv. 4"—11 Kv. 2 $\frac{1}{2}$ ". Ogsaa da regnedes de store blandt dem for Kolosser og ansaas for at være altfor store efter Hopperne, ligesom man nærede Frygt for, at Afkommet efter dem skulde blive for stort. Ved Aarhundredets Midte betragtedes en Højde paa 10 Kv. 2—4" som den mest passende i Handelen saavel som for Tillægsdyr for de gode Egne, og man var nærmest lidt ængstelig for 11 Kvarters Heste, der heller ikke overalt kunde komme ind ad Stalddørene. Hestenes tiltagende Størrelse, navnlig grundet paa de opadgaaende Tider med den forøgede Velstand, det forbedrede Landbrug og den bedre Forplejning samt i Overensstemmelse med Markedets Krav var øjensynlig især paa Øerne og i de daarlige Egne.

I det følgende skal jeg udelukkende holde mig til den jydsk Hest, som den eneste, der byder et stabilt Grundlag for Sammenligning i det tilsigtede Øjemed, og som tilmed er den, jeg bedst kjender, medens der i Øernes Hesteavl's Udvikling gjør sig adskillige Forhold gjældende, som ere umulige at vurdere.

Det, jeg tilsigter med mit Arbejde i denne Sag, er at klarlægge Udviklingsgangen under jævne Forhold, saaledes at man faar nogenlunde Oversigt over Tilvæksten i et givet Tidsrum. Hertil kræves et ikke ubetydeligt og nøjagtigt Materiale og en kritisk Behandling deraf, bygget paa speciel Sagkundskab. Trods det at jeg ikke savner Materiale, føler jeg dog en Mangel ved mit Arbejde, idet Handelshestene saa at sige ikke kunne komme i Betragtning, da deres Størrelse ligesom tidligere maa angives efter Skjøn, og Hopperne heller ikke direkte kunne yde fuld Tjeneste til Besvarelse af Spørgsmaalet om den tiltagende Størrelse, da nøjagtige Maal af et større Antal Hopper fra tidligere Tid mangler. Vi kunne nu for Handelshestenes Vedkommende anføre, at 10 Kv. 3—5"

er Middelstørrelse, medens en Hest først kaldes stor, naar den er ca. 11 Kv. og derover, medens i Trediverne Heste paa 10 Kv. 2" og derover kaldtes store.

Hingstene blive saaledes det eneste Materiale, der rigtig er tjenligt til at vise, hvor meget Størrelsen er tiltaget i en given Tid. Og endda bliver der kun Tale om at anvende de bedste Hingste i det tilsigtede Øjemed, da de andre ikke ere blevne maalte. Spørgsmaalet bliver da, om disse udsøgte Hingste danne et paalideligt Grundlag at bygge paa; thi dels ere de de ypperste Individuer indenfor Racen, og dels blive de som bekendt drevne frem i Udvikling navnlig i de senere Aar, saa disse Omstændigheder mulig kunde indvirke forstyrrende og forrykke det sande Forhold. Herpaa maa svares, at for Sammenlignings Skyld gjælder det først og fremmest om at skaffe saa ensartede Forhold til Veje som muligt, og de faas ubetinget bedst indenfor Hingstene, idet disse altid have været udvalgte, ikke alene blandt de bedste, men ogsaa blandt de største, ligesom de ogsaa i det mindste i den sidste Menneskealder gennemgaaende have været rigeligt eller stærkt ernærede, saa Maximum i Udvikling ad den Vej sikkert i Reglen har været naaet for hver bedre Hingsts Vedkommende. Naar Talen er om Hopper og Handelsheste, gjælder dette ikke, idet navnlig tidligere adskillige bleve satte tilbage i Væxt, grundet paa Sult i Ungdommen.

Jeg skal her tillade mig at indskyde en Bemærkning, som skyldes Tanker, jeg forlængst har faaet ved at beskæftige mig med Størrelsesforholdet, nemlig hvordan dette stiller sig indenfor de 3 Kjøen vi have at regne med blandt Hestene: Hankjøn, Hunkjøn og »Intetkjøn«, noget, som har ikke ringe Interesse, men som mærkværdigt nok ingen Hippolog — mig bekendt — have haft Tid til at beskæftige sig med. For Menneskets Vedkommende foreligger der fra de senere Aar Redegjørelse for Højden hos de to Kjøen, naturligvis under lige Forhold, og der anføres, at Manden normalt er 5" højere end

Kvinden. Hos Pattedyr og Fugle, der leve i Polygami, synes der i Reglen ogsaa at være en betydelig Overvægt, hvad Størrelse angaar, paa Hankjønnets Side. Der er imidlertid langt større Vanskelighed ved at løse dette Spørgsmaal, i det mindste her til Lands for Hestenes Vedkommende end f. Ex. for Hundenes, hvortil Grunden maa søges i Kastrationen af næsten alle Handyrene med Undtagelse af de enkelte udvalgte, der tillige netop i Reglen ogsaa udmærke sig ved Størrelse. Naar derfor Hingsten oftest er Hoppen aldeles overlegen i denne Henseende, skyldes det baade Hingstens »gode Kondition« i Mod-sætning til Hoppens daarlige og fornemlig det ovennævnte Forhold. Spørgsmaalet om Størrelsesforholdet mellem Kjønnene er et ingenlunde uvigtigt Avlsspørgsmaal, da man uden at kjende det ikke kan vide, om en bestemt Hingst har passende Størrelse og svarer til Hopperne, den er bestemt til at bedække.

I Lande, hvor Hingstene ikke eller kun undtagelsesvis kastreres, maatte man forholdsvis let kunne indsamle Materiale til Besvarelsen af Spørgsmaalet, hvorimod det her er umuligt at faa saa meget for Øjeblikket, at derpaa kan bygges noget fuldt paalideligt. Jeg har forsøgt at danne mig et Skjøn derom ved at tage Gjennemsnitshøjden af de ved vore store Skuer i de senere Aar anerkjendte Hingste, der jo hørte til de bedste, og ligeledes af Hopperne, der ogsaa tilhørte Racens ypperste Individuer og saa sammenholde disse 2 Maal.

Gjennemsnitshøjden for præmierede og præmieverdige jydsk Hingste og Hopper over 4 Aar.

	Antal Hingste	Højde	Gjennemsnitshøjde for Hopper
Udstillingen i Kjøbenhavn 1888.....	45	10 Kv. $5\frac{3}{5}$ "	10 Kv. 5"
Fællesskuet i Aarhus 1890	75	10 — $5\frac{1}{2}$ "	10 — $4\frac{2}{3}$ "
Landmandsmødet i Randers 1894.....	64	11 —	10 — 5"
Jubilæumsskuet i Aarhus 1897..	37	10 — $5\frac{2}{3}$ "	10 — $4\frac{3}{4}$ "

Som man ser af Tabellen, er Forskjellen ikke stor, sikkert mindre end forventet, og naar man saa erindrer, at Hingstene gennemgaaende ere federe og fyldigere over Bovene, hvilket som »Anlægsmaal« tilkjendegiver sig som Højde, synes Kjønforskjellen i Virkeligheden ikke betydelig. Det samme Resultat er jeg kommen til ved at sammenligne Hingstene med deres Helsøstre, der ofte ere lige saa høje som disse, ligesom Percheronhingstene i Paris heller ikke synlig rage op over Hopperne. Hvad derimod de kjønsløse Individuer, »Vallakerne«, angaa, da er det sikkert en rigtig Opfattelse, at de blive større end begge de to Kjøn; dette harmonerer i alt Fald med, hvad der er Tilfældet hos Kvæget, hvor Studene »skyde i Vejret«.

Vende vi nu tilbage til selve Sagen og se, hvordan Hingstenes Størrelse har været til forskjellige Tider, er der adskilligt Materiale at benytte, saaledes f. Ex. Stam-bogen over Hingste, der omfatter 100 Aar og indeholder over 800 Stykker med opgiven Højde, nemlig:

Antal	med Gjennemsnitshøjde	født i Tidsrummet
14	10 Kv. 3"	1801—1820
10	10 — 3 $\frac{1}{2}$ "	1821—1830
21	10 — 4"	1831—1840
38	10 — 4"	1841—1850
78	10 — 4"	1851—1860
98	10 — 4 $\frac{1}{2}$ "	1861—1870
125	10 — 5"	1871—1880
326	10 — 5 $\frac{1}{2}$ "	1881—1890
121	10 — 5 $\frac{3}{4}$ "	1891—1894

Se vi helt bort fra Tiden før 1850, dels paa Grund af det ringe Antal og dels paa Grund af mulige Upaalideligheder i de opgivne Maal, faa vi et smukt og typisk Billede af Fremgangen i Højden, nemlig i Gjennemsnit regelmæssig $\frac{1}{2}$ Tomme hvert 10de Aar, en Tilvæxt, der sikkert forekommer adskillige overraskende lille, idet 10 Aar jo er lang Tid for den utaalmodige, medens man maa sige, at en Tilvæxt paa et Par Tommer i Gjennemsnit i 45 Aar endog er betydelig. Kan man gaa ud fra,

at den vil fortsættes, bliver Gjennemsnitstilvæksten ca. 5" i 100 Aar — alene ved Udvalg og Ernæring; thi trods Krydsningen med de store Yorkshirehingste i 40'erne og 50'erne og deres Sønners Begunstigelse ved Dyrskuerne samt [forholdsvis stærke Benyttelse, sporer man ingen Spring i Talrækken derfor. Vitterligt er der i de sidste 25—30 Aar næsten ikke krydset i Jylland, og i det mindste ere Stambogshingstene ikke direkte Krydsningsprodukter. Tallene udvise saaledes ikke, at Krydsningen med de store, fremmede Hingste har influeret paa Racens Gjennemsnitshøjde, hvilket man kunde have Grund til at tro. Om nu nævnte Tilvæxt hos Hingstene ogsaa kan anlægges som Maalestok for Hopper og Vallaker, er vel mere tvivlsomt, da deres Ernæring endnu er saa uensartet, uregelmæssig og delvis utilstrækkelig, at man nok kunde paaregne en betydelig forøget Gjennemsnitstørrelse i det Tiaar, i hvilket man vilde gaa over til rigelig Ernæring over hele Linien, mulig dog efterfulgt af en forholdsvis Stilstand.

Nævnte Tabel er saa smuk og oplysende, at det næsten var Synd, at der skulde rokkes derved, men i Sandhedens Interesse maa der alligevel anstilles Prøver dermed, og til den Ende har jeg benyttet det ikke ringe Materiale, der findes i Kataloger og Præmielister fra vore store Fællesskuer lige fra Landmandsmødet i Aarhus 1866 til »Jubilæumsskuet« i Aarhus 1897. Det maa udtrykkelig bemærkes, at Talen kun er om Hingste paa 4 Aar og derover samt hørende til Afdelingen: Sværere Trækbrug med Udelukkelse af alle ikke jydsk. Endvidere maa jeg bemærke, at jeg ikke førend lidt ind i 80'erne selv har maalt Dyrene, men før den Tid lagt Anmeldelserne til Grund, hvis Rigtighed jeg dog ikke har været helt ude af Stand til at kontrollere, men som gennemgaaende tidligere ogsaa omtrent vare paalidelige, i det mindste gjennemsnitlig.

Antal anmeldte	Gjennemsnitshøjde	Antal præmierede	Gjennemsnitshøjde	ved Skuet i
35	10 Kv. $4\frac{1}{2}''$	6	10, 5	Aarhus 1866.
22	10 — $4\frac{1}{2}''$	6	10, 5	Kjøbenhavn 1869.
		12	10, $5\frac{1}{2}$	Viborg 1875.
		14	10, $5\frac{1}{2}$	Svendborg 1878.
43	10 — $5''$	14	10, $5\frac{1}{4}$	Viborg 1880.
40	10 — $5\frac{1}{2}''$	29	10, $5\frac{1}{2}$	Aalborg 1883.
55	10 — $5\frac{2}{3}''$	30	10, $5\frac{2}{3}$	Horsens 1885.
68	10 — $5\frac{4}{5}''$	45	10, $5\frac{4}{5}$	Kjøbenhavn 1888.
99	10 — $5\frac{2}{3}''$	75	10, $5\frac{1}{2}$	Aarhus 1890.
138	11 —	64	11*)	Randers 1894.
78	10 — $5\frac{2}{3}''$	37	10, $5\frac{2}{3}$	Aarhus 1897.

Sammenholder man nu denne Tabel med den forrige, faar man altsaa fra 60'erne 10 Kv. $4\frac{1}{2}''$; fra 70'erne mangler jeg Kataloger over de anmeldte Hingste ved de to store Skuer. I 80'erne er Højden 10 Kv. $5-5\frac{4}{5}''$ og i 90'erne 10 Kv. $5\frac{2}{3}''-11$ Kv., hvilket altsammen svarer ret godt til Opgivelserne fra Stambogen. Her i denne Tabel arbejdes der saaledes med noget færre Dyr, ligesom der fremkommer nogen Uoverensstemmelse ved, at Hingste til Dels ere fødte i et andet Tiaar end det, i hvilket de have været udstillede. Tilfældigheder, saaledes som Stedet for Skuets Afholdelse eller Tilstedeværelsen af nogle meget store Hingste, som i Randers 1894, spille i denne Tabel en større Rolle m. H. t. Gjennemsnitstørrelsen end i foregaaende.

Af mindre Interesse er Tabellen om Størrelsen af de anerkjendte Hingste ved ovennævnte Skuer. Som det vil ses, svarer Størrelsen paa disse omtrent til den for alle anmeldte Hingste.

Som foran anført skrive Maalene siden 80'erne sig fra min Haand, og de i Tabellerne anførte Maal ere altsaa ikke dem, der ere opgivne til Katalogerne, da disse ikke ere til at stole paa. I tidligere Tid opgav man saaledes oftest Hestene for smaa, senere kom man Virkeligheden nærmere, og hvad Gjennemsnittet angaar, som f. Ex. ved Fællesskuet i Horsens, men ligesom Interessen

*) Ved dette og følgende Skuer eksisterede der ingen »let« Afdeling for jydsk Heste.

for Hesteavlens stiger og Prisen paa Hingstene dermed, stiger Hingstenes Størrelse — i Anmeldelserne! Allerede 1888 ved Skuet i Kjøbenhavn var Gjennemsnitshøjden i Kataloget lidt over det virkelige, og Udviklingen tager ved hvert Skue større Fart. Der er mange Hingste, navnlig de, der ere lovlig smaa, der anmeldes indtil 3—4" for høje, medens Hingste, som ere lovlig store, gjøres mindre. Der er Exempler paa, at Hingste, der i Virkeligheden variere indtil 6" i lodret Højde, ere anmeldte som omtrent lige store. Enhver Hingst skal for Tiden være 11 Kv., og er den det ikke, gjør man den simpelt hen dertil. Men over 11 Kv. 2" holder man heller ikke af at have Hingsten, saa en »fornuftig Mand« derfor sjældent faar sin Hingst større. Tager man den Slags for gode Varer og indfører det opgivne som f. Ex. i den officielle Beretning om Statsdyrskuekommissionens Virksomhed, har man et rart historisk Materiale til fremtidig Brug, og gaar man endog saavidt, som jeg har set Hippologer paa Sjælland gjøre, at bygge Statistik over Hestenes Tilvæxt i Størrelse paa slige Forudsætninger, faar man et opbyggeligt Resultat. Paa den Maade voxer de sjællandske Heste rent forbløffende i Løbet af en kort Aarrække — paa Papiret.

Jeg maaler som sagt med min egen Alen, den er i alt Fald ens i alle Tilfælde, dertil er den kneben, og saa er den indrettet saaledes, at den ikke maaler overdrevent Sul som Højde. Med den tiltagende Fedning af Hingstene til Dyrskuer vilde i saa Fald Nutidens Hingste vinde idetmindste i Dyrskuetiden. Det er en Kjendsgjerning, at de Hingste, der arbejdede om Efteraaret, kunne svinde et Par Tmr. alene ved formindsket Huld. Alle de af mig maalte eller kontrollerede Hingste ere bragte ned paa et »Normalhuld«, der nærmest svarer til, hvad der var gjældende for 20 Aar siden (omtr. 1" mindre end de overfedede Hingste maale). Naturligvis er samme Hingst i alle Beregningerne sat til samme Højde, uagtet den i forskjellige Kataloger staar anmeldt som stadig voxende i god Harmoni med Tidens stigende Krav til

Størrelse. Den Mulighed, at trods al anvendt Umage og Kritik, Tallene dog afvige noget fra det rette, tør jeg ikke helt benægte, men jeg tør indestaa for, at mulige Fejl i Gjennemsnitstallene ere forholdsvis smaa, saa at de ikke blive af væsentlig Betydning for Belysningen af det foreliggende Spørgsmaal. Naar der er anvendt Baandmaal eller Anlægsmaal og ikke Stang- eller Stokmaal, σ : lodret Højde, der jo utvivlsomt er det rigtigste, naar Talen er om Hestes Størrelse (Højde), skyldes det først, at dette vistnok aldrig har været benyttet forhen, saa Sammenligningen med Fortiden altsaa vilde lide Skaar derved, dels at det kræver Omhyggelighed i Anvendelsen, som sjældent kan paaregnes, for ikke at misvise. Men forresten er Kilden til Fejl ved at maale med Baandmaal ingenlunde saa stor, som den synes at være, idet der er et nogenlunde konstant Forhold til Stede indenfor samme Race, Kjøen og Fedmegrad mellem Stang- og Baandmaal, der kan sættes til ca. 5" for en fed, jysk Hingst, medens den kun er ca. $3\frac{1}{2}$ " hos en velfodret, forædlet Hingst (Østpreusser).

Mere som Grundlag for fremtidige Undersøgelser over den jyske Hests tiltagende Størrelse, end fordi jeg skjønner, at det for Øjeblikket kan tjene til at belyse Spørgsmaalet om, hvorledes Forholdet hidtil har været, skal jeg foruden de foran anførte Maalinger af Hopper ved Fællesskuerne anføre Maal paa de i nogle Hesteavlforeninger kaarede Hopper. Maalene ere tagne af mig selv, fornemlig i Vintertiden, altsaa paa en Tid, da Foderstanden var paa sit højeste, ligesom de fleste af Foreningerne repræsentere nogle af de bedste Hesteegne, saasom Randers-Eggen, Salling, Mors og Kjær Herred, medens andre de middelgode og nogle de tarvelige. Forskjellen i Højde mellem de bedste og de daarligste Foreninger er kun 2" i Gjennemsnit. I Sml. med den fra Fortiden anførte Forskjel mellem Hestenes Størrelse i de gode Græseegne og i Hedeegnene, er den nu jo forholdsvis ubetydelig. Gaaende ud fra dette Udvalg blandt Hesteavlforeningerne som svarende til Tilstanden i de gode

Højden paa kaarede Hopper i nogle Avlsforeninger.

	Under 10 Kv.	10 Kv.	10 Kv. 1"	10 Kv. 2"	10 Kv. 3"	10 Kv. 4"	10 Kv. 5"	11 Kv.	Over 11 Kv.	Ialt	Gjennem- snit
Kjær Herreds øst- lige Del, Aalborg Amt.....	»	»	5	18	33	40	23	15	4	138	10 Kv. 4"
Hornum Herreds vestlige Del, Aal- borg Amt.....	»	»	5	7	14	12	7	2	»	47	10 Kv. 3 ¹ / ₃ " Sommer- kaaring
Himmerland, Rinds Herred	»	1	8	15	17	12	2	3	1	59	10 Kv. 3"
Holger Danske, Skals.....	»	1	4	21	22	18	5	2	»	73	10 Kv. 3"
Fjends Herred ...	»	3	10	12	19	8	3	1	»	56	10 Kv. 2 ¹ / ₂ "
Nord og Syd Salling	»	»	1	2	14	18	14	4	»	53	10 Kv. 4"
Vestmors	»	»	»	2	3	9	8	2	»	24	10 Kv. 4"
Grensten	»	»	1	8	19	19	10	2	2	61	10 Kv. 3 ³ / ₄ " Sommerk.
Jylland, Randers .	»	»	1	11	26	32	36	13	5	124	10 Kv. 4 ¹ / ₄ "
Kronjyden, Ran- ders.....	»	»	1	2	14	18	10	11	5	61	10 Kv. 4 ¹ / ₂ "
Galten, Randers..	»	»	1	3	8	22	16	9	3	62	10 Kv. 4 ¹ / ₃ "
Rougsø Herred...	»	»	1	4	16	24	21	16	4	86	10 Kv. 4 ¹ / ₂ "
Kalø-Vig.....	»	»	5	9	21	16	8	3	1	63	10 Kv. 3 ¹ / ₂ "
Hjortshøj.....	»	»	»	2	2	10	4	2	»	20	10 Kv. 4"
Sønder Herred, Grenaa	2	2	8	11	18	8	4	»	1	54	10 Kv. 2 ¹ / ₂ "
Ialt ..	2	7	52	127	246	266	171	85	26	981	

Hestegne i Jylland, skjønner man, at Flertallet af Hopperne er 10 Kv. 3—4". Nu kan der mod denne Beregning indvendes med Grund, at de kaarede Hopper i Avlsforeningen sikkert ere større end den store Hob, ligesom de ere bedre. For at afgjøre dette Tvivlsspørgsmaal har jeg sammentalt adskillige af de fra Hingstejerne til Hingsteskuekommissionerne indsendte Fortegnelser over Højden af de ved de resp. Præmiehingste

bedækkede Hopper — hvilken Angivelse selvfølgelig kun støtter sig paa Vedkommendes Skjøn — og kommer derefter for disses Vedkommende til et noget, dog ikke meget, mindre Gjennemsnitsresultat. Jeg er vel vidende om, at disse opgivne Maal, følgende Tidsretningen, nok ere rigelige, men det er alligevel forunderligt den Overensstemmelse, der er mellem Gjennemsnitsstørrelsen af Hopperne i samme Egn, eftersom Kilderne ere saa forskellige. Endelig er der en endnu lavere Kvalitet og sikkert ogsaa mindre, der bedækkes ved upræmierede Hingste, hvilket navnlig er Tilfældet i de daarlige Egne, hvorved Gjennemsnitsstørrelsen for alle Følhopper, der tilmed som magre maale endnu mindre, bliver 1 à 2" lavere og i Hedeegnene vistnok synker ned til kun lidt over 10 Kv.

Jeg skal nu fremkomme med et Resumé af, hvad der i det foregaaende er meddelt, samt knytte dertil nogle Resultater af Undersøgelser og Betragtninger, som jeg er kommen til ved at give mig mere indgaaende af med det foreliggende.

Det kan altsaa fastslaas som en Kjendsgjerning, at Hestenes Højde er tiltaget ret betydeligt i det forløbne Aarhundrede, og at Tilvæksten, naar Forholdene ere gunstige og ensartede, foregaar jævnt gennem Udvalget af Avlsdyrene. Naar Landbruget er sin Opgave voxen, spiller her i Landet Jordbunds- og Naturforholdene — Yderlighederne fraregnede — for Tiden en forholdsvis ikke betydelig Rolle m. H. t. Hestens Størrelse, hvilket man skjønner deraf, at Forskjellen imellem Hestene fra de bedste og de ringeste Egne er langt mindre end for 50 Aar siden — kun godt et Par Tommer i Gjennemsnit. Hvad Fortiden angaar, er det derimod en Kjendsgjerning, at Hestenes Størrelse stod i det nøjeste Afhængigheds-Forhold til Ernæringen og Landbrugets Vilkaar i det hele. Saaledes vare Hestene kun »Gedebukke« i det

frugtbare Stevns og Sydfyen, medens de havde en anstændig Størrelse i de langt mindre frugtbare men mere græsrige og mindre fortrykte Egne af Jylland.

Den Minimumsstørrelse, som Sulten foranlediger, taber sig forholdsvis hurtigt ved rigelig Ernæring; men ud over første Led sker der næppe »Mirakler« i Udviklingen gennem Ernæringen alene, og det er aabenbart en falsk Theori, at Opdrætteren har i sin Magt at forcere Væksten efter Behag ved rigelig og kraftig Føde; udover at fremskynde Udviklingen gaar hans Magt vist næppe. Man har jo stadig smaa og store Racer, og i England kan man endog træffe saadanne paa samme Gaard. Men den enkelte Opdrætter har det jo i sin Magt, gennem Valg af Tillægsdyr og derefter afpasset Ernæring, »at gjøre, hvad han vil«.

Om man ogsaa i Fremtiden kan gjøre Regning paa en fortsat Tilvæxt ad den hidtil fulgte Vej er umuligt at besvare med Sikkerhed; den Nedgang i Hingstenes Gjennemsnitshøjde, som Jubilæumsskuet i Aarhus udviser, kunde tyde paa en Standsning. Dog antyder Maalingerne fra Stambogen, at Nedgangen skyldes Tilfældighed, og desuden ere vi jo langt fra det opnaaelige indenfor Hestslægten, naar man ser hen til Udlandets, navnlig Englands svære Racer. Hvis Avlen i Løbet af det næste Hundrede Aar gaar i Retning af at forøge Størrelsen som hidtil, og Landbruget gaar fremad med Hensyn til Foderdyrkning, synes der Rimelighed for, at vi i det 20de Aarhundrede kan have den jyske Hest oppe paa samme Højde, som den svære, engelske Hest har for Tiden.
